

מצווה הבאה בעבירה - חלק ב' | הרב אריה שטרן

--- הקדמה מהשיעור הקודם ---

הגמרא בסוכה (ט) אומרת שסוכה גזולה פסולה משום: "וחג הסוכות תעשה לך שבעת ימים", ודורשת הגמרא את המילה 'לך': "לך - משלך, למעט את הגזולה". וכיוצא בכך אומרת הגמרא על ציצית, שכתוב "גדילים תעשה לך", ו"ועשו להם ציצית" שחייב להיות של האדם¹.

לגבי סוכה ישנה דרשה מיוחדת שסוכה שאולה כשרה, "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות".

בפשט הגמרא משמע שלגבי מצוות אחרות שאין את הדרשות הללו, גזול יהיה פסול.

ושואלים התוס' שלכאורה כל המצוות הגזולות צריכות להיות פסולות משום 'מצווה הבאה בעבירה', ואם כן:

- מדוע צריכים פסוקים מיוחדים לסוכה וציצית?
- למה משמע שרק הסוכה והציצית פסולים? משמע שכולם צריכים להיות פסולים.

ועונים התוס' (ט) שכל הפסול זה רק מדאורייתא, ו'מצווה הבאה בעבירה' זה מדרבנן חוץ מהמצוות בהן יש דרשות הפסולות מדאורייתא דבר הגזול. אלא שהתוס' במקום חולק לכאורה על התוס' בהמשך המסכת (ז) שאומר שכל המצוות פסולות ב'מצווה הבאה בעבירה' מדאורייתא, וכך מביא המהרש"א.

--- המשך ---

השאלה הנשאלת היא, אליבא דהתוס' בדף ל', חזרה הקושייה, מדוע צריך פסוק מיוחד לפסול סוכה גזולה וציצית גזולה?

המנחת חינוך (מצווה שכ"ה, סע' ט') במצוות סוכה מתרץ כך:

ישנם מספר יסודות המוקדמים לתירוץ:

א. ישנם שני סוגי מצוות עשה: **חיוביות** - שישנה חובה לקיים מצווה זו, כלומר שישנם שני מצבים או שמקיימים את המצווה או ביטול המצווה, **וקיומיות** - החיוב נגרם בעקבות תנאים מסויימים, כגון ציצית, שהיא מחוייבת רק כאשר אדם הולך עם בגד ארבע כנפות, ובמצוות אלה ישנם שלושה מצבים, שיש מצב שאדם לא קיים את המצווה ולא ביטלה, לדוג' לא לבש בגד ארבע כנפות וגם לא ציצית.

בסוכה צריך לחלק. בלילה הראשון של סוכות, ישנה חובה לאכול כזית בסוכה, וזוהי מצווה חיובית, לעומת זאת בשאר ימים זוהי מצווה קיומית, אם יאכל בסוכה יקיים מצווה, אם לא², לא יבטל מצוות סוכה.

¹ וכן לגבי לולב.

² לפי כל התנאים.

ב. אם 'מצווה הבאה בעבירה' היא מדאו', מחדש ה'מנחת חינוך' שזה לא פסול אלא מניעת קיום. כלומר, שהגזול חפץ מחבירו, אין הוא מקיים מצווה בחפץ זה אלא שזה לא פסול. מי שלוקח תפילין גזולות, התפילין אינן פסולות, אלא שלא יכול לקיים את המצווה. בתפילין ישנם שני מצבים, קיום וביטול, ואם לקח תפילין גזולות ולא יכול לקיים, ביטל מצווה.

ממילא, אומר ה'מנחת חינוך', יוצא כך: בסוכה וציצית³ שבהם ישנם שלושה מצבים, קיום, ביטול וניטרלי, אם התורה לא היתה אומרת: "לך - משלך, למעט גזול", היה יכול להיות במצב הניטרלי ולכן אומרת התורה את המילה 'לך', כדי להחיל גדר ביטול ולפסול את הסוכה.

האחרונים⁴ הרבו לתמוה על ה'מנחת חינוך' שאם אדם לובש ארבע כנפות הוא חייב לקיים מצוות ציצית, איך יכול להיות שאדם לא ילבש ארבע כנפות ויחשב כאילו לבש.

ישנה מחלוקת האם מצוות צריכות כוונה או לא, והמחבר (או"ח סימן ס', סע' ד') כותב כך: "וי"א שאין מצות צריכות כוונה, וי"א שצריכות כוונה לצאת בעשיית אותה מצוה, וכן הלכה", והמשנה ברורה (שם, ס"ק י') מביא בשם המג"א שמביא בשם הרדב"ז שזה רק במצוות דאו'.

השאלה היא, במקרה שאדם מקיים מצווה ללא כוונה, האם קיימה או לא? והשאלה מתחזקת בנוגע לסוכה וציצית בהם יש שלושה מצבים.

ומסברה אפשר להשית את יסודו של ה'מנחת חינוך' גם במקרה זה, שבציצית וסוכה⁵ לא קיים אבל גם לא ביטל⁶.

אומר ה'ביאור הלכה' (שם, ד"ה 'יש אומרים') על אדם שעולה לתורה ולוקח טלית מחבירו שזמנו בהול כדי לעלות לתורה, מסתמא אין מכוון לקיים מצוות עשה דציצית, אם כן, לובש ארבע כנפות בלי כוונה ואומר שהוא מבטל מצווה, "עובר בזה על מצוות עשה של ציצית אם לא שמכוון לשם מצווה", ומוסיף ש"העולם אינם נזהרים בזה", ולפי ה'מנחת חינוך' הבעיה נפתרה.

³ שתי המצוות שעליהן יש את הדרשה הן קיומיות בשונה משאר מצוות שהינן חיוביות.

⁴ שערי יושר, 'דגל ראובן' ועוד.

⁵ ובסוכה יש כוונה גדולה יותר: "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל".

⁶ וכך כותב הרב שלמה פיישר.